

תלתא זמני. וכן דעת רוב הפוסקים להלכה שהוא מדין וסת (ששבה"ל סי' קפ"ז סק"ד, וספר 'דרכי חכמה' ועל חכמ"א כלל ק"י בהקדמה).
[במהר"ץ חיות תמה דכיון שקבעה וסת לראות מחמת חימוד, מה מהני בדיקת שפופרת, שאין בה חימוד, לעקור וסת זו].

דף טו

'כיצד בודקת עצמה מביאה שפופרת כו'. כתב הראב"ד ז"ל ועכשיו אין אנו בקיאים בבדיקה, ועוד שאפילו ידוע שבא מן הצדדין הרי גזרו בנות ישראל כו' ואין דבריו נראין להחמיר אדם מדעתו ולהוציא אשה מבעלה כו' ואין לנו אלא מה שמוצאין אנו בהש"ס אם אדם חשוב מרוב ענותו ופרישתו אינו רוצה לסמוך על עצמו לעשות מעשה ינהג מדת פרישותו לעצמו. אבל לא ניתן ליכתב בספר להורות בו לדורות הבאים. כי מצינו הרבה בהש"ס שחשו חכמים לתקנת עגונות והקילו מאד. כל שכן שלא יורה אדם להחמיר מדעתו אם לא שיביא ראיות ברורות מן הש"ס (רא"ש סי' ג').

וב'נודע ביהודה' (תניינא י"ד סי' פ"ח) גער בתלמידו שהודרו לעשות בדיקת שפופרת במקרה מסוים 'הנה לא יפה עשית ועצת נערים הוא זה למהר הבדיקה כו' וכי היית אתה יכול לטהרה בלי שאלת גדולי הדור כו' ועתה הבאת את האשה במבוכה רבה לכל ימי חייה וקול דמי האשה צועקים עליך שאסרת אותה על כל העולם כו' מ"מ באשה ילדה כזו ולאסרה על כל העולם צריך אני לכנוס בפרצה דחוקה ועכ"פ מהיום ומעלה הוי זהיר ברוחך שלא לקפוץ להורות כו' כי אין הוראה זו כהוראת גטל"פ כו' שהם דברים השכיחים ורוב הקמים להורות בקיאים בהם משא"כ בפתחי נדה ובדבר שאינו שכיח' (הובא ב'דרכי חכמה' על חכמ"א כלל ק"י בהקדמה).

[מה שחידש הראב"ד דחומרא דר' זירא דבנות ישראל החמירו על עצמן כו' היינו לענין כל טיפת דם אפילו יוצא מן הצדדין ולא מן המקור הוא דעת יחיד, דכל הראשונים הסכימו דלא החמירו אלא בדם נידה שהוא מן המקור, וכדעת הרא"ש הנ"ל (ששבה"ל סי' קפ"ג סק"ב)].

זאם יש לה וסת תולה בוסתה' – פירש"י: ואם יש לה וסת – לקלקול הזה. אבל הרמב"ם (פ"ד מאיס"ב הל"ב) פ"י: אם שמשה סמוך לוסתה – תולה בוסת (הובא בשו"ע סי' קפ"ז ס"ד. ובש"ך סק"ד ביאר איך שייך ביאה זו בהיתר). והמרדכי פ"י: ואם יש לה וסת קבוע, וראתה שלא בשעת וסתה, אין חוששין שהוא מחמת תשמיש, אלא תולין בסיבות אחרות.

'אמר ר' זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים'. כתב הרמב"ן (הלכות נדה פרק א') שחומרא זו הוכשרה בעיני החכמים ועשו אותה כהלכה פסוקה בכל מקום, ולפיכך אסור לאדם להקל בה ראשו לעולם.

וכתב הגרש"ז אורבך זצ"ל ב'קונטרס בעניני נדה' (בסוף ספר 'אמרי אברהם' ענף א' סק"ב-ג), הובא גם במנחת שלמה: 'כיון דמה שאמר ר' זירא בנות ישראל החמירו על עצמן כו' אמרו עלה בגמ' ברכות ל"א ע"א שהיא הלכה פסוקה, פשוט הוא דא"א כלל להקל גם במקום צער גדול ואף גם בכה"ג דאיכא נמי מצוה רבה של פו"ר ושבט שגם האשה חייבת בה, ואפילו במקום שיש חשש של הוצאת אשה מבעלה אי אפשר כלל להקל לעבור על הלכה פסוקה זו כו' אך מצאתי בשו"ת גליא מסכתא שמצדד לומר כו' על

ענין חומרא דר' זירא דבקל נפטרין הימנה כו' מ"מ נלענ"ד שגם על גברא רבה דכוותיה אין לסמוך בזה בשום פנים ואופן כיון שהוא עצמו לא כתב חידוש זה אלא על תנאי אם יתקבלו הדברים בעיני החכמים כו' גם מ"מ הרמב"ן ז"ל בריש הל' גדה כו' נראה שהלשון 'בכל מקום' ו'לעולם' בא להורות שאף גם במקום מצוה ובשעת הדחק גדול אין להקל'.

וכ"כ בששבה"ל (סי' קצ"ז סי"ב סק"ב) לענין בעלי תשובה שהנשים רוצות לשמור כדין והבעל אינו רוצה, דמ"מ אין להקל בז' נקיים בשום אופן.

אכן יש אופנים שבהם כן סמכו להקל מחמת שהיא חומרא דר' זירא, כמו שהביא הגרש"ז אורבך שם בשם הרז"ה, ובספר 'זכרון שאול' בשם החזו"א (הובא בספר 'דרכי חכמה' על התכמ"א כלל ק"ח סט"ו).

וכתב בששבה"ל (סי' קפ"ג סק"ו) דהא דלא קבעו חז"ל את הדבר מלכתחילה, רק אחר שבנות ישראל קבלו על עצמן – יש לומר משום שחומרא זו יש בה משום ביטול פריה ורביה, דעל פי רוב אין האשה מתעברת אלא סמוך לוסתה, ויש הרבה נשים שאילו טבלו קודם היו יכולות להתעבר. אך בנות ישראל לא נצטוו בפו"ר ויכלו לקבל ע"ע חומרא זו, וממילא שוו אנפשייהו חתיכה דאיסורא ונאסרו לבעליהן. ועוד, שידוע דעת הט"ז שדבר המפורש בתורה להיתר אין כח ביד חכמים לאסרו, לפיכך כאן לא יכלו חכמים לאסור אלא לאחר שבנות ישראל קבלו על עצמן בדרך של חומרא ולא בדרך של תקנה, התקבל המנהג לאיסור.

תבעוה לינשא ונתפיסה צריכה שתשב שבעה נקיים. כתב הב"י (סי' קצ"ב) בשם הרשב"ש שאף המחזיר גרושתו צריכה להמתין ז' נקיים מחשש דם חימוד. והחת"ס (חי' לגיטין פ"א ע"א) מדייק מתשובת הריב"ש (סי' ו') שמיקל בזה [מהרילב"ד].

(ע"ב) לא תחוף לא בנתר. 'ובשם הגר"מ הלבשרטאם שליט"א שמעתי שראוי לא לחפוף במעצב שיער ('קונדישינר') כיון שהוא משאיר ציפוי של משהו על השיער' [מהרילב"ד].

שטבלה ועלתה ונמצא לה עצם חוצץ. כתב הרמב"ם (פ"ו מאבות הטומאות הל"ז) שהנוגע באב הטומאה המושלך בתוך המקוה – טמא. וכשיעלה מן המקוה זה הנוגע – יטהר. ופי' הכס"מ שם הטעם משום שאין הטמא נטהר אלא בעלייתו מן המקוה, ולא בעודו בתוך המקוה. ונחלקו עליו, דאין היציאה מטהרת אלא גוף הטבילה. ולכן, להלכה, אם טבלה ובא עליה דבר החוצץ כשהיא במים – טהורה אפילו לא הוציאה ראשה (ששבה"ל קצ"ט ס"י).

ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה. בשו"ת 'מנחת יצחק' (ח"א סי' כ"ג) בענין אשה אחת 'מן הגולים בשעת הזעם' שהטמינה אבן טובה בחור שבשינה ועשתה חיפוי על השן על ידי מעשה אומן כמו כל השיניים תותבות (כדי שיהא מוכן בידה לפדות עצמה ומשפחתה בשעת הצורך), אם יש בזה משום חציצה בטבילה: והנה מצד הציפוי, אם השן היתה בלאו הכי מקולקלת וצריכה לציפוי – לא הוי חציצה. ואם לאו – הוי חציצה. ומצד האבן עצמה, יש להקל מטעם: בלוע; בית הסתרים שאין דרכו להתגלות לא צריך להיות ראוי לביאת מים (תשו' רמ"ע); אין זה אלא מיעוט המקפיד שאינו חוצץ אלא מדרבנן, ובמילתא דלא שכיחא לא גזרו; מפני הסכנה חשיב 'רביתיה' (דרך גדילתו) שאינו חוצץ. [בתוך דבריו כתב בשם גדולי האחרונים דכשפוסק מביא דין המבוסס על כמה טעמים, אין לסמוך להלכה על טעם אחד בלבד. וביאר המהרש"ם שזה דוקא באיסור דאורייתא, אבל בדין דרבנן י"ל שסומכין אף על טעם אחד].

'אשה לא תטבול בנמל'. כתב הרמ"א (סוף סי' קצ"ח): וכן נהגו הנשים להסתיר ליל טבילתן שלא לילך במהומה או בפני הבריות שלא ירגישו בהן בני אדם. ומי שאינה עושה כן נאמר עליה ארור גו'. וכשאינן חשש פרסום רק אצל יחידים, כגון שנמצאים אצל ההורים או שיש חתונה וכדו' יש להסתיר ככל האפשר, אך אין לדחות הטבילה משום כך (ששבה"ל).

דף טז

'הני ריבדא דכוסילתא'. 'אבעבועות הנעשות ע"י מים וכדו', כיון שסגור ומחובר לגוף מכל הצדדים אינו חציצה, אלא אם כן פתוח ויש בו מוגלה. והנשים טועות ועושות בו חור ועל ידי זה נעשה שאלה. דכל זמן שסגור אין בו חציצה' (ששבה"ל קצ"ח ס"ט).

'האשה לא תטבול אלא דרך גדילתה'. בתוס' (ד"ה פתחה) הביאו מחלוקת גירסאות אם למסקנת הגמ' דין זה נוהג רק לענין טבילת טהרות, או אף בטבילת אשה לבעלה. ובשו"ע (קצ"ח ס"ה) פסק שלא תטבול בקומה זקופה, ואם שינתה עלתה לה טבילה (כגו' ר"ח ור"ת המקילין), ויש מי שאומר שלא עלתה לה טבילה (כגו' רש"י המחמיר בזה אף למסקנא). וכתב בשו"ת 'אגרות משה' (יו"ד ח"ג סי' קי"א) בענין גיורת שאינה יכולה לשוח כדין בשעת טבילת הגרות, דאע"פ שלענין נדה השו"ע מיקל בדיעבד וכנ"ל, מכל מקום לענין טבילת גרים יש להחמיר דהוי כטבילה לטהרות ומעכב (עיי"ש שהאריך בזה). [בענין ישיבה בתוך המקוה בשעת הטבילה, כתב בששבה"ל שם בשם 'אמרי אש' שהוכיח מכמה סוגיות שמועילה הטבילה].

'נימא אחת קשורה חוצצת'. בשו"ע (קצ"ח ס"ה) כתב ששערה אחת שנקשרה חוצצת אם מקפדת עליה. ואם לאו, אינה חציצה עד שיהא רוב שערה קשור נימא נימא בפני עצמו [והוא כדעת הגאונים הסבורים שהשיער נידון בפני עצמו, וכל זמן שיש ברובו חציצה מעכב. ודלא כהרמב"ם (פ"ב ממקואות הל"ט"ו) שדן את השיער כחלק משאר הגוף, וסובר שחציצה בשיער מועילה רק להצטרף לרוב עם שאר הגוף]. וב'שפת אמת' (סוכה ו' ע"ב) תמה מדוע חשיב חציצת רוב ע"י קשר בכל שערה, הרי הקשר עצמו אינו תופס אלא חלק קטן מן השערה. ותי' דמה שהקפידה התורה על טבילת השיער אינו משום השיער עצמו, אלא משום מקום עיקר ושורש השערה שטעון ביאת מים, ועל ידי שמכנסת כל השיער במים מתייחסת הטבילה גם כלפי מקום השורש. ולכן אם יש באמצע השערה קשר, חשיב חציצה כלפי מקום השורש של השערה.

(ע"ב) 'דבר תורה רובו המקפיד עליו חוצץ'. בגמ' 'במות (דף ע"ב) מבואר דדוקא רובו, אבל כולו – חוצץ מדאורייתא אפילו כשאינו מקפיד עליו.

'דבר תורה רובו המקפיד עליו חוצץ כו' וגזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד'. הקשו האחרונים דמאחר שגזרו על רובו שאינו מקפיד, נמצא שכעת הרי הוא מקפיד עליו מחמת הגזירה דרבנן, אם כן חזר להיות רובו המקפיד וחוצץ מדאורייתא. ותי' המהר"י הלוי ז"ל דכעת הקפידא שלו

כ. השופעת דם מתוך הימים שראויה לתלות בהם בבתולים אל מעבר לימים אלו – צריכה לבדוק את מראית הדם, אם נשתנה מראיתו ממראה דם הבתולים שראתה בתחילה.

כא. דעת ר' מאיר בכל הזמנים שנחלקו ב"ש וב"ה לעיל (אות א, ג, ה) לפסוק כב"ש. ובכל הזמנים שלבית שמאי אין תולין ולבית הלל תולין, סבירא ליה לר' מאיר דאם ראתה בהם דם בלא שהיתה שופעת מתוך ימי התליה כנ"ל, אם מראה הדם שונה ממראה דם בתולים דעלמא, אפילו אם דומה לדם שראתה מתחילה – אין תולין. דסבירא ליה דדם נדה אדום, זיהום ובא מן המקור. ודם בתולים אינו אדום, אינו זיהום ובא מן הצדדים. אבל דעת חכמים דכל מראה דמים אחת הן.

כב. ופירשו תוס' דהכא מיירי בשראתה בזמן ביאה דם כמראה דם נדה, ולהכי סבירא להו לחכמים דכיון שאין שינוי מראה בין הדם ההוא לדם של עכשיו – תלינן שפיר. ור' מאיר סבירא ליה דמכל מקום כיון שאינו דומה לדם בתולים דעלמא – לא תלינן, וכנ"ל. אבל לכולי עלמא אם נשתנו מראה הדמים כעת ממה שראתה בזמן ביאה – לא תלינן, ואפילו בתוך הזמן.

כג. הרואה דם מחמת תשמיש – משמשת פעם א', ב' וג', ומכאן ואילך לא תשמש אלא תתגרש ותנשא לאחר. ראתה תחתיו מחמת תשמיש פעם א', ב' וג', תתגרש ותנשא לשלישי. ראתה גם תחתיו מחמת תשמיש פעם א', ב' וג', תעשה בדיקת שפופרת. דהיינו שתקח שפופרת של עופרת ופיה רצוף לתוכה (שלא תשרט) ובתוכה מכחול ומוך מונח על ראשו, ותכניס באותו מקום. נמצא דם על ראש המוך – בידוע שרואה מחמת תשמיש, ותצא מתחתיו. לא נמצא על ראשו – בידוע שמן הצדדים בא הדם, ומותרת להשאר תחתיו.

דף ס"ו ע"א

כד. אם קבעה לראות מחמת תשמיש רק בזמן מסויים – תולה בוטה, ומותרת לשמש בכל הימים שלא בזמן ההוא.

כה. הא דנישאת לשני ולשלישי ולא סומכת על בדיקת שפופרת, דתלינן שאין כל האצבעות שוות ואולי לא תראה. וכן הא דמשמשת תחת בעל השלישי פעם ב' וג', משום דאין כל הכוחות שוות, ותלינן שאולי לא תראה (כן פירש רש"י. ור"ת פירש בענין אחר).

כו. אם יש לה מכה באותו מקום, יכולה לתלות הדם במכתה. אך אם היה דם ראייתה שונה מדם מכתה, אינה תולה במכתה. ונאמנת אשה לומר מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא. [ונחלקו תנאים בדם מכה היוצא מן המקור אם הוא טמא משום ד'מקור מקומו טמא' כרשב"ג, או שהוא טהור משום ד'מקור מקומו טהור' כחכמים].

כז. 'ההיא דאתאי לקמיה דרבי אמר ליה לאבדן זיל בעתה, אזל בעתה ונפל ממנה חררת דם, אמר רבי נתרפאה זאת. ההיא דאתאי לקמיה דמר שמואל כו' אזל בעתה ולא נפל ממנה מידי, אמר שמואל זו ממלאה ונופצת ואין לה תקנה'.

כת. 'ההיא כו' דכל אימת דהוה סלקא מטבילת מצוה הות קחזיא דמא, אמר לה שמא דימת עיריך עלתה בך, לכי והבעלי לו על גב הנהר. איכא דאמרי אמר לה גלי לחברותיך (כדי שיאמרו כמה שנואה זו כו', אי נמי שיבקשו עליה רחמים). הוה עובדא בפומבדיתא ואתסי'.

כט. 'טמא טמא יקרא' – צריך להודיע צערו לרבים, ורבים מבקשים עליו רחמים.

ל. התקין רבי בשדות (מקום שאין בני תורה ואינן יודעות למנות מתי ימי נדות או זיבות): ראתה יום אחד – תשב ששה והוא. יומיים – תשב ששה והן (פירש רש"י שמא ראשון ראתה בימי זיבות, ושני בימי נדות. ותוס' פירשו שמא ראשון דם ירוק, ושני דם אדום). ג' ימים – תשב ז' נקיים. ובנות ישראל החמירו על עצמן, שאפילו רואות טפת דם כחרדל – יושבות עליו ז' נקיים.

לא. דרש רבא: ראתה דם מחמת קושי במשך יומיים, וביום השלישי הפילה – אין קישוי לנפלים, ואי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, וצריכה לישב שבעה נקיים כדין זבה גדולה.

לב. 'אמינא לך איסורא, ואת אמרת מנהגא. היכא דאחמור – אחמור, היכא דלא אחמור – לא אחמור' (משמע דחומרא דבנות ישראל לא התקבלה בזמן רבא בכל המקומות. רא"ש סוס"ד, וסותר עצמו בהלכות מקואות סי' ל"ו).

לג. תבעוה להנשא, צריכה שתשב מאותו יום שנתפייסה ז' נקיים שמא ראתה דם מחמת חימוד, לא שנא גדולה ולא שנא קטנה שלא הגיע זמנה לראות.

דף ס"ו ע"ב

לד. כשחופפת לטבול, לא תחוף שערה בנתר (שמשיר שיער ומסתבך בשאר שערות וחוצץ) ובאוהל (שמדביק השיער וחוצץ).

לה. כתבו בתוס' בשם ר"ת דעיקר דין חפיפה הוא במקום שיער, ובשאר הגוף שרי לעיוני. אבל למעשה צריך לחוף כל הגוף, וכן מנהג כל הנשים (ובשם רש"י כתבו דחפיפת כל הגוף הוא מעיקר הדין).

לו. אשה לא תחוף אלא בחמין (אפילו בחמין שהוחמו בחמה), אבל לא בצונן (שמקשה השיער ואין הלכלוך עובר).

לז. בית הסתרים ובית הקמטים צריך שיהא ראוי לביאת מים, לפיכך צריכה להדיח כל בית הסתרים ובית הקמטים. אבל אין צריך שיבואו לשם מים, אפילו לכתחילה, דכל הראוי לביילה – אין בילה מעכבת בו.

לח. מעשה בשפחתו של רבי כו' ונמצא עצם בין שיניה, והצריכה טבילה אחרת.

לט. נמצא עליה חציצה אחר שטבלה: אם הסמיכה הטבילה לחפיפה – אינה חוששת. ואם לאו – חוששת, וצריכה לחוף ולטבול שנית. ויש אומרים דתלוי: אם הטבילה היתה ביום החפיפה – אינה חוששת, אפילו הרחיקה זה מזה. ואם חפפה ביום וטבלה בלילה – חוששת.

מ. אשה לא תעמוד על גבי כלי חרס או בקעת ותטבול, דבעיתא שלא תפול ואינה טובלת היטב (דעת ר"ת דחומרא זו, ועוד דלקמן, אינן נוהגות אלא בטבילה לטהרות, ולא בטבילת נידה לבעלה. אבל תוס' הסכימו עם פירש"י דכל זה מיירי בטבילת נידה לבעלה).

מא. אסור לטבול ולהטביל כלים על גבי ספסל, משום גזרת מרחצאות, שיבואו להטביל במים שאובין.

דף ס"ז ע"א

מב. אשה לא תטבול בנמל (מקום אניות) – לפירוש רש"י, משום טיט הנדבק בה וחוצץ. ואפילו טבלה ולא מצאה עליה טיט, חיישינן שהיה ונפל. ולפירוש תוס', משום דמצויין בני אדם שם וממהרת לטבול.

מג. נהרות – כמעייין, ומטהרים בזוחלין. ומי גשמים – אין מטהרין אלא באשבורן (מכונסין). וביומי דניסן מתרבים מי שלגים בנהר יותר ממי הנהר עצמו, ואין מטהר בזוחלין. לפיכך עשה אבונה דשמואל לבנותיו מקואות בימי ניסן. אבל בימי תשרי היו טובלות בנהר (דאז מטהר בזוחלין) והיה מניח להן מחצלאות (לרש"י, מפני הטיט. ולתוס', משום צניעות).

מד. נתנה תבשיל לבנה וטבלה ועלתה – לא עלתה לה טבילה.

מה. מקום הקזת הדם, עד ג' ימים, אינו חוצץ. דהגלד רך הוא, והוא כבשר עצמו. מכאן ואילך, הגלד חוצץ.

מו. לפלוף שבתוך העין – לח אינו חוצץ, ויבש חוצץ. והיינו משיתחיל להיות ירוק (אולי הכונה לצהוב).

מז. כחול שבתוך העין אינו חוצץ. שעל גבי העין חוצץ. ואם רגילה למצמץ בעיניה, אף שעל גבי העין אינו חוצץ.

מח. פתחה או עצמה עיניה ביותר – חוצץ.

מט. כשמראים נגע לכהן, אין נגע שבבית הסתרים טמא. והאיש נראה לכהן כדרך עמידתו כשעודר או מוסק בזיתים, והאשה כדרך שאורגת או מינקת את בנה. ובאופן זה גם תעמוד כשטובלת, ולא תהדק זרועותיה לגופה, ורגליה זו לזו, גם לא צריכה לפשטם יותר מידי. וכל מקום שאין מגיע לשם מים בכזה אופן, אינו מעכב.